

АСАБЛІВАСЦІ МУЗЫЧНАГА СУПРАВАДЖЭННЯ ЁРОКАЎ БЕЛАРУСКАГА НАРОДНА-СЦЭНІЧНАГА ТАНЦА

Неабходнасць творчага саюза педагога-харэографа і канцэртмайстра відавочная. Толькі ў іх цесным супрацоўніцтве магчыма выпрацоўка цэласнай музычна-харэаграфічнай канцэпцыі пабудовы ўрока альбо рэпетыцыі.

Метадычныя рэкамендацыі да дадзенага зборніка абазначаюць некаторыя праблемы і найбольш спрэчныя моманты ў працэсе творчай працы, у прыватнасці, падборы музычнага матэрыялу, і ў нейкай ступені палягчаюць шлях іх вырашэння. У зборніку на матэрыяле ўрока беларускага народна-сцэнічнага танца разглядаюцца прыклады музычнага афармлення, фарміруюцца крытэрыі адбору музычнага матэрыялу і прынцыпы яго інтэрпрэтацыі. Абапіраючыся на такія каштоўныя крыніцы, як кнігі на аснове нацыянальнай фальклорнай танцавальнай спадчыны Л. К. Алексютовіч¹, С. М. Гребеншыкава², Я. В. Карпава³, М. А. Козенкі⁴, В. А. Папова⁵, І. М. Хвораства⁶ і інш. укладальнік зборніка робіць спробу практычнага абгрунтавання ўзаемадзеяння практыкаванняў ля станка на аснове беларускага народнага танца з музычным афармленнем. Акрамя гэтага, прыводзяцца музычныя прыклады для працы над танцавальнымі камбінацыямі і эцюдамі на аснове беларускага народнага танца. Асноўная мэта дадзенага зборніка – аказаць метадычную дапамогу кіраўнікам харэаграфічных калектываў, педагогам, канцэртмайстрам у музычным афармленні ўрока беларускага народна-сцэнічнага танца.

Прадстаўленыя музычныя ўзоры да практыкаванняў ля станка не з'яўляюцца эталонам, якому неабходна прытрымлівацца ў выбары музычных твораў. Наадварот, харэограф творча пераасэнсаваўшы вызначаныя ўкладальнікам прынцыпы спалучэння пластычнага матыву з музычным тэкстам, зможа больш свабодна і больш мэтанакіравана арыентавацца ў пытаннях музычнага афармлення ўрока беларускага народна-сцэнічнага танца.

Пра арганічную сувязь танца і музыкі ў харэаграфічным мастацтве пісала ў кнізе «Прынцыпы музыкальнага оформлення ўрока класічнага танца» Л. Ярмаловіч:

¹ *Алексютовіч, Л. К.* Беларускія народныя танцы, хораводы, ігры / Л. К. Алексютовіч; пад ред. М. Я. Грынблата. – Мінск: Вышэйш. школа, 1978; *Алексютовіч, Л. К.* Беларускія народныя полькі / Л. К. Алексютовіч. – Мінск: Беларусь, 1995.

² *Гребеншыков, С. М.* Беларуская народна-сцэнічная хореографія / С. М. Гребеншыков. – Мінск: Наўка і тэхніка, 1976; *Гребеншыков, С. М.* Сцэнічныя беларускія танцы / С. М. Гребеншыков. – Мінск: Наўка і тэхніка, 1974.

³ *Карпов, Е. В.* Асновы беларускай нацыянальнай хореографіі: ўчебна-метадічнае пазобіе / сост. Г. А. Чэрноярва. – Мінск: Хата, 1999.

⁴ *Козенка, Н. А.* Лексіка беларускага народна-сцэнічнага танца. – Мінск: Палымя, 1993; Танцавальная музыка Беларусі. Танцы сярэдняй Прыпяці Усходняга Палесся / укл. М. А. Козенка. – Мінск: РНМЦНТІКАР, 1988; Беларускія народныя танцы: традыцыі і сучаснасць (Магілёўшчына) // М. А. Козенка, В. А. Папоў, А. У. Касінец [і інш.]; рэд. муз. твораў А. У. Рашчынскага; агульн. і харэагр. рэд. М. А. Козенкі. – Мінск: Выдавецтва «Чатыры чвэрці», 2011.

⁵ *Папоў, В. А.* Урокі беларускага народна-сцэнічнага танца: экзерсіс ля станка / Беларускія народныя танцы: традыцыі і сучаснасць (Магілёўшчына) // М. А. Козенка, В. А. Папоў, А. У. Касінец [і інш.]; рэд. муз. твораў А. У. Рашчынскага; агульн. і харэагр. рэд. М. А. Козенкі. – Мінск: Выдавецтва «Чатыры чвэрці», 2011. – С. 471 – 645; *Папоў, В. А.* Урокі беларускага народна-сцэнічнага танца: экзерсіс ля станка: метад. дапам. / В. А. Папоў. – Мінск: Інстытут культуры Беларусі, 2013.

⁶ *Хворост, І. М.* Беларускія танцы / І. М. Хворост. – Мінск: Беларусь, 1977.

«Пад музычным афармленнем урока варта разумець музычную кампазіцыю, апранутую ў «завяршальную» форму, пабудаваную па характары, фразіроўцы, рытмічнаму малюнку, дынаміцы ў поўнай адпаведнасці з танцавальным рухам і як бы зліваючыся з ім у адно цэлае. Гэтая кампазіцыя павінна падкрэсліваць усе асаблівасці танцавальнага руху сродкамі яго музычнай характарыстыкі»⁷. Дадзенае сцвярджэнне ставіцца і да музычнага афармлення ўрокаў беларускага народна-сцэнічнага танца. Музыка павінна спрыяць спасціжэнню меладычнай, гарманічнай, поліфанічнай, рытмічнай, дынамічнай логікі музычных твораў. Каб на практыцы гэта было сапраўды так, а не зводзілася да фармальнага, фонавага, механічнага суправаджэння ўрока або рэпетыцыі, канцэртмайстар павінен валодаць хоць бы пачатковымі звесткамі ў галіне харэаграфіі. Таму музычны матэрыял для ўрокаў танца, у прыватнасці, беларускага, павінен быць старанна адабраным і апрабаваным. Несумненна, што ў якасці прыкладаў варта выкарыстоўваць лепшыя ўзоры фальклорнай музыкі.

Усім вядома, што музыка – найважнейшы фактар эстэтычнага і мастацкага выхавання. Таксама музычнае афармленне ўрока беларускага народна-сцэнічнага танца носіць дваякі характар: прыкладны і мастацкі. Такія якасці беларускай музыкі, як вобразнасць, яркасць, нацыянальная і жанравая разнастайнасці дапаўняюцца абавязковай адпаведнасцю рытмічнага малюнка, дынамікай, логікай пабудовы, фразіроўкай, уласцівых рухам і элементам, якія фарміруюць лексіку беларускага народнага танца. Таму музычнае афармленне ўрока патрабуе дбайнай дэталізацыі ў адборы музычнага матэрыялу, удумлівага адбору, наяўнасці шматлікіх варыянтных прыкладаў, якія адносяцца да аднаго і таго ж практыкавання.

Аснову практыкавання ля станка складаюць навучальныя камбінацыі, пабудаваныя ў пэўнай паслядоўнасці – прысяданні, практыкаванні на развіццё рухомасці ступні, дробныя кідкі, кругавыя рухі нагой, нізкія і высокія развароты нагі, дробавыя выстукванні, падрыхтоўка да «вярочакі», разварот нагі на 90 °, вялікія кідкі.

Працягласць вучэбнага практыкавання – ад 8 да 32 тактаў з улікам тэмпу выканання. Напрыклад, прысяданні, кругавыя рухі нагой, развароты нагі, выконваюцца пераважна ў павольным тэмпе (музычны памер: 3/4, 6/8, 4/4), таму камбінацыі складаюцца з 16–32 тактаў. Практикаванні на развіццё рухомасці ступні, маленькія і вялікія кідкі, дробавыя выстукванні, зігзагі выконваюцца ў больш хуткім тэмпе (музычны памер 2/4), таму дастаткова 8–16 тактаў для пабудовы вучэбнай камбінацыі.

Як правіла пры падборы музыкі да практыкаванняў харэограф дае канцэртмайстру слоўную характарыстыку музычнага гучання руху:

- характар (плыўны і пластычны, рэзкі і адрывісты, актыўны і выразны і г.д.);
- музычны жанр, прыдатны да характару практыкавання;
- тэмп выканання музыкі;
- колькасць музычнага матэрыялу, форма яго выкладу.

Несумненна, таксама канкрэтызуецца:

- музычны памер, прыняты для музычнага суправаджэння падобнай камбінацыі;
- характэрныя ўласцівасці мелодыі (рытм, структура), фактура яе акампанемента;

⁷ Ярмолович, Л. Принципы музыкального оформления урока классического танца / Л. Ярмолович. – Л.: Музыка, 1968. – С. 11.

- іншыя істотныя асаблівасці музычнага гучання.

Прафесійныя ўзаемаадносіны паміж канцэртмайстрам і харэографам, паразуменне і ўсведамленне адзінай мэты ўрока або рэпетыцыі выхоўваюць у ўдзельнікаў музычны густ, фарміруюць і развіваюць прафесійныя танцавальныя навыкі, удзяць у свет музычнай беларускай народнай культуры і нацыянальных традыцый.

Адзіны эмацыйны тонус і тэмп заняткаў залежыць ад кантраснага чаргавання розных па характары, тэмпу і, вядома, па нагрузцы практыкавання.

З пазіцый музычнага афармлення кантраст дасягаецца за кошт змянення тэмапавых суадносін, артыкуляцыйных адрозненняў, змены дынамічных адценняў. Што тычыцца вывучэння на сярэдзіне залы элементаў і эцюдаў на аснове беларускага народна-сцэнічнага танца, то мяркуецца больш высокі ўзровень асэнсавання ўдзельнікамі музычнага матэрыялу і харэаграфічнай лексікі. На гэтым этапе гаворка ідзе аб практычным засваенні буйной разгорнутай музычнай формы.

Расійскі харэограф і балетмайстар Ю. Громаў пісаў: «Кампазіцыя народна-характэрнага экзерсіса заўсёды выяўляе пэўную нацыянальную прыналежнасць з характэрнымі для яе тэмпарытмічнымі асаблівасцямі (працягласць, рэзкасць, сінкапіраванасць і г.д.). Гэтыя асаблівасці закладзены ў музычным матэрыяле, на аснове якога ствараецца танцавальная кампазіцыя»⁸.

Таксама ярка выяўленая нацыянальная афарбоўка музычнага матэрыялу ўрока беларускага народна-сцэнічнага танца павінна дапаўняцца такімі якасцямі, як меладычны тэматызм, выразнасць метрарытмічных формул, разнастайнасць фактурных прыёмаў, структурная яснасць і завершанасць, лаканізм і даступнасць для ўспрымання. Аднак, у афармленні ўрокаў беларускага народна-сцэнічнага танца канцэртмайстар у меншай ступені звязаны і кіруецца рамкамі класічных канонаў. У беларускім народна-сцэнічным танцы, які абапіраецца на фальклорныя традыцыі, могуць выкарыстоўвацца не квадратныя музычныя пабудовы, уласцівая народнай музыцы варыянтнасць, і часта парушацца прынцып сіметрыі.

Першачарговае правіла для канцэртмайстра пры падборы музыкі практыкаванняў ля станка – перш за ўсё ўразумець характар і музычна-рытмічны малюнак асобных рухаў, вызначыць, якія моманты ў практыкаванні з'яўляюцца асноўнымі, а якія – не асноўнымі, на якую музычную долю прыпадае акцэнт і г.д. Музыка павінна дапамагаць раскрыць асаблівасці руху, расставіць лагічныя акцэнты, а танцавальная і музычная фразіроўкі павінны канструктыўна ўзгадняцца.

Практычная значнасць прапанаванага зборніка складаецца ў тым, што адабраны музычны матэрыял арыентаваны на выкарыстанне канцэртмайстрамі ў дзейнасці творчых калектываў, у прыватнасці: аматарскіх харэаграфічных, прафесійных калектываў, а таксама ў навучальным працэсе ўстаноў адукацыі сферы культуры.

І. І. Бадунова,

дацэнт кафедры харэаграфіі

УА «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў»,

кандыдат культуралогіі

⁸ Громов, Ю. Танец и его роль в воспитании пластической культуры актера / Ю. Громов. – СПб.: СПб. ГУП, 1997.